

Archeologisch bureauonderzoek
Herenweg 66 te Egmond-Binnen,
gemeente Bergen

HOLLANDIA reeks 168

COLOFON

Hollandia reeks nr.	168
Titel:	Archeologisch Bureauonderzoek Herenweg 66 te Egmond-Binnen
Gemeente:	Bergen
Hoekcoördinaten:	105440/512384; 105460/512386; 105461/512355; 105441/512355
Onderzoeksmeldingsnummer (CIS-code):	23611
Auteur(s):	A. Médard & S. Gerritsen
Uitvoering:	A. Médard
In opdracht van:	ADD Architecten
Contactpersoon opdrachtgever:	L. Bakker
Wetenschappelijke leiding:	P.M. Floore
Illustraties:	A. Médard
Definitieve versie:	juli 2007
Oplage:	7
ISSN:	1572-3151

© Hollandia, Zaandijk 2007

HOLLANDIA archeologie b.v.

tuinstraat 27a

1544 rs zaandijk

☎ 075 - 622 49 57

✉ archo@xs4all.nl

INHOUD

1. Inleiding	4
2. Bureauonderzoek	5
2.1 Beleid	5
2.2 Doel en methoden van het bureauonderzoek	7
2.3 De geologie en bekende archeologische en historische waarden	7
2.4 Verwachtingsmodel	14
3. Advies	14
4. Literatuur	15
Bijlage 1: Stappenplan archeologie	

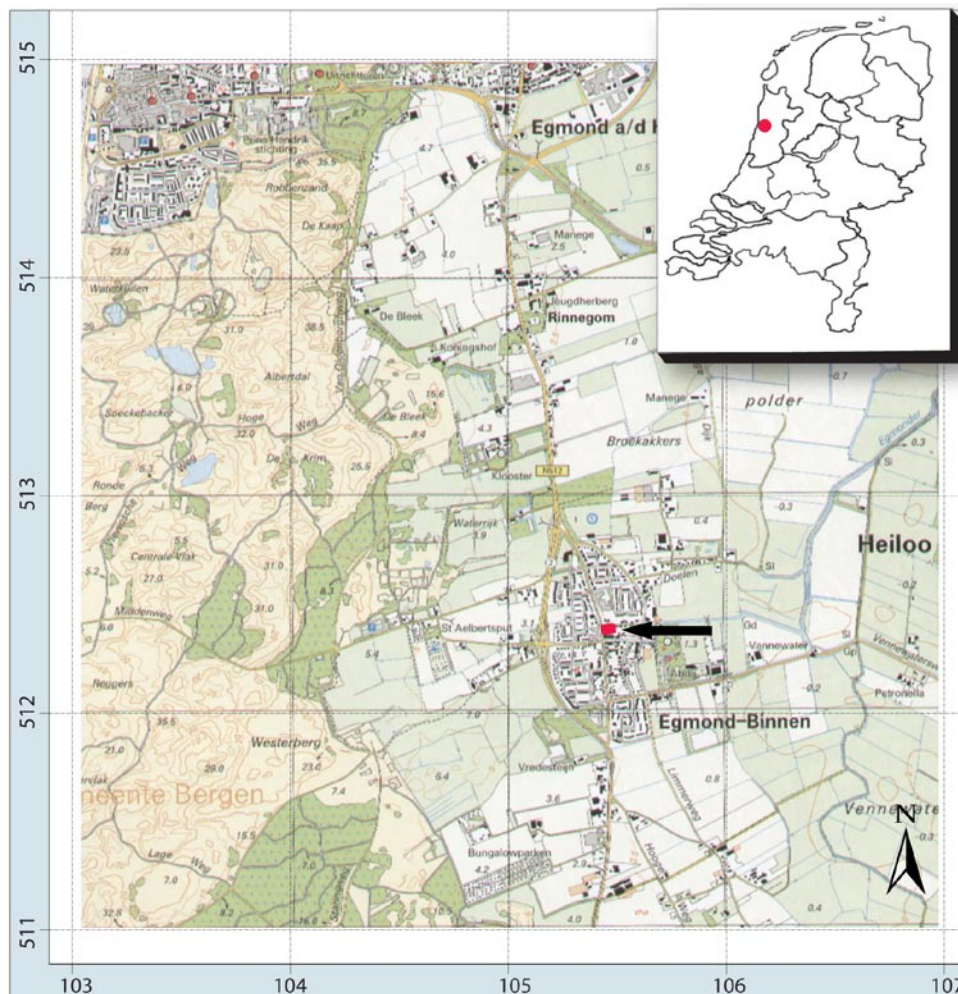
1. Inleiding

In het kader van geplande nieuwbouwwerken aan de Herenweg 66 te Egmond-Binnen, gemeente Bergen werd door Hollandia Archeologie B.V., in opdracht van ADD Architecten, een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd. Op het terrein van het voormalige café komt een appartementsgebouw met drie bouwlagen. Wegens het grondverzet dat gepaard zal gaan met de bouw, is het noodzakelijk de archeologische waarde van de locatie te onderzoeken, aangezien deze anders verloren zal gaan.

Het terrein staat op de Provinciale en Gemeentelijke Cultuurhistorische Waardekaart aangeduid als een archeologische locatie met hoge waarde (code KEN203A). Het gaat om de handelsterp Hallum met de historische dorpskern uit de Vroege Middeleeuwen tot de Nieuwe Tijd. Deze terp staat overigens ook aangekaart als archeologisch monument. Op slechts 200 m afstand van het plangebied bevindt zich een archeologische locatie met zeer hoge waarde (code KEN206A). Het gaat om Romeinse bewoningssporen bestaande uit greppels, huisplattegronden en spiekers. Tijdens opgravingen naar de Buurtkerk en de Abdij (in de jaren 1920-24, 1938, 1941, 1947-48) zijn op het abdijterrein ook bewoningssporen uit de Romeinse Tijd vastgesteld, greppels, huisplattegronden, spiekers.

Bodemingrepen binnen gebieden van archeologische waarde dienen, conform het beleid van de gemeente Bergen en de provincie Noord-Holland, te worden voorafgegaan door een archeologisch vooronderzoek. Dit om eventuele archeologische overblijfselen in kaart te brengen en te waarderen.

Het onderzoek is gevoerd conform de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA 3.1).

Afbeelding 1: De onderzoekslocatie (in rood) op de topografische kaart.

Afbeelding 2: Satellietfoto van de onderzoekslocatie (googlemaps)

2. Bureauonderzoek

2.1 Beleid

Cultuurhistorie

Het beleid van de Provincie Noord-Holland richt zich op het leesbaar houden en maken van cultuurhistorie. Uitgangspunt daarbij is dat cultuurhistorie geen belemmering hoeft te zijn maar juist kan dienen als inspiratiebron voor nieuwe ontwikkelingen. Essentieel daarbij is dat de aanwezigheid van eventuele cultuurhistorische waarden in een vroegtijdig stadium bij de planvorming wordt betrokken.

Gedragslijn compensatie

De aantasting van cultuurhistorische waardevolle terreinen dient zoveel mogelijk voorkomen te worden. Bij (dreigend) verlies van deze waarden kan compensatie worden toegepast. Deze gedragslijn geldt voor een inventariserend en eventueel waarderend onderzoek waarna een zorgvuldige afweging mogelijk is.

Monumentenbeleid

Monumenten en andere elementen van cultuurhistorisch belang dienen tot uitdrukking te komen in het bestemmingsplan. Ingrepen op het kadastrale perceel waarop een beschermd monument staat zijn vergunningplichtig. Het plangebied bevindt zich binnen een wettelijk beschermde archeologische monument. Het betreft de handelsterp Hallum (monumentnummer 13942).

Archeologiebeleid Provincie Noord-Holland

De provincie Noord-Holland streeft naar het behoud van het erfgoed in de bodem (in situ). Ten einde het behoud van archeologische waarden zoveel mogelijk te waarborgen zal de provincie in zowel haar eigen plannen als in door de provincie te toetsen plannen het behoud als

afwegingscriterium laten mee wegen. Is behoud in situ niet mogelijk dan dient de informatie te worden veiliggesteld door middel van een wetenschappelijk verantwoord onderzoek (behoud ex situ). Archeologie is één van de provinciale speerpunten in het provinciaal ruimtelijk ordeningsbeleid. Het in de wet op de ruimtelijke ordening voorgeschreven vooronderzoek naar aanwezige belangen door de gemeente dient ook archeologie te bevatten. Er dient vervolgens een expliciete afweging gemaakt te worden van de aanwezige belangen. Een belangrijk instrument is de Gemeentelijke Archeologische kaart en de Provinciaal Cultuurhistorische Waardenkaart, waarbij voor elk van de drie cultuurhistorische disciplines (historische (steden)bouwkunde, historische geografie en archeologie) een kaartlaag is samengesteld. De provinciale kaart moet echter wat betreft archeologie als indicatief beschouwd worden aangezien de meeste archeologische vindplaatsen (nog) onbekend zijn omdat ze onder het maaiveld verborgen liggen. Om te voorkomen dat waardevolle informatie verloren gaat, dienen deze overblijfselen in een zo vroeg mogelijk stadium van de planvorming te worden gelokaliseerd en gewaardeerd door middel van een archeologisch vooronderzoek. Bij toetsing van bestemmingsplannen wordt nagegaan of bij de planvorming voldoende archeologisch vooronderzoek is verricht om tot een evenwichtige besluitvorming te komen. Terreinen van hoge en zeer hoge waarde dienen in bestemmingsplannen te worden aangegeven en beschermd te worden door middel van een aanlegvergunning.

Europa en archeologie

Het “Verdrag van Malta” (het Europees verdrag inzake de bescherming van het archeologisch erfgoed) heeft als uitgangspunt: waar mogelijk het behoud van archeologische waarden. Bij de ontwikkeling van ruimtelijk beleid moet het archeologisch belang, of beter: het cultuurhistorisch belang, vanaf het begin meewegen in de besluitvorming. Het Verdrag van Malta is in april 2006 vastgelegd in de Monumentenwet. De Provincie Noord-Holland implementeert de strekking van het Verdrag van Malta door middel van de Gedragslijn Compensatie (zie boven).

Nota Belvédère

In 1999 werd de Nota Belvédère ondertekend door OC&W, VROM, LNV en V&W. Uitgangspunt van de nota is cultuurhistorische waarden (archeologische resten, historisch-geografische elementen en structuren en gebouwde monumenten) als volwaardig uitgangspunt te gebruiken in ruimtelijke ontwikkelingen. Het credo is dan ook: ‘Behoud door ontwikkeling’. Werken in Belvédère-trend betekent voortbouwen op het aanwezige erfgoed, zodat dit ook op langere termijn behouden blijft. Even belangrijk is dat volwaardige integratie van cultuurhistorie belangrijk bijdraagt aan de identiteit en daarmee ruimtelijke kwaliteit van een gebied. In Belvédèregebieden of -steden is sprake van gecombineerde cultuurhistorische waarden. De archeologie, historische (stede)bouwkunde en historische geografie scoren hier hoog. De Belvédèregemeenten zijn gemeenten met beschermde dorps- of stadsgezichten of met een rijk bodemarchief. De onderzoekslocatie valt binnen de Belvédère regio Bergen - Egmond - Schoorl. Dit betekent dat de Provincie Noord-Holland (geplande) ontwikkelingen in de regio nauwlettend volgt.

Cultuurhistorische Waardenkaart

De door de provincie Noord/Holland vervaardigde Cultuurhistorische Waardenkaart is vooral bedoeld als hulpmiddel bij de inrichting van de ruimte in Noord-Holland. De waardering van objecten en structuren op de kaart is verdeeld in drie categorieën: van waarde, van hoge waarde en van zeer hoge waarde. Omdat van veel archeologische resten de exacte locatie niet bekend is, is deze kaart voor wat betreft archeologie per definitie onvolledig. Het geeft uitsluitend een indicatie. Hiermee dient dan ook in de planvorming rekening te worden gehouden. De onderzoekslocatie valt binnen een gebied met hoge archeologische waarde (code KEN203A) en grenst aan een gebied met zeer hoge waarde (KEN206A).

UNESCO

In Nederland is een klein aantal cultuurhistorische locaties op de Werelderfgoedlijst van Unesco geplaatst. Voor Noord-Holland zijn dit de Stelling van Amsterdam en de droogmakerij De Beemster. Voor het plangebied is deze regeling dus niet van toepassing.

2.2 Doel en methoden van het bureauonderzoek

Een bureauonderzoek heeft als doel het aan de hand van bestaande bronnen verzamelen van informatie over bekende of te verwachten archeologische waarden binnen een bepaald gebied. Dit omvat de aan/ of afwezigheid, het karakter en de omvang, de datering, gaafheid en conservering en de relatieve kwaliteit van de archeologische waarden. Afhankelijk van de omvang van de werkzaamheden, de aard van de aanleiding tot het onderzoek en de vraagstelling, zullen aanvullende gegevens verzameld dienen te worden.

Door middel van een archeologisch bureauonderzoek kan in een vroegtijdig stadium van de planvorming rekening worden gehouden met de eventuele aanwezigheid van archeologische waarden in de bodem. Het resultaat is een standaardrapport met een gespecificeerd verwachtingsmodel, op basis waarvan een beslissing genomen kan worden ten aanzien van (eventueel) vervolgonderzoek (zie ook bijlage 1: Stappenplan Archeologie).

Bij het bureauonderzoek worden bronnen geraadpleegd die kennis verschaffen over de bodemopbouw van het betreffende gebied, voor zover deze van belang zijn voor het voorspellen van archeologische waarden. De geraadpleegde bronnen bestaan onder andere uit:

1. Kaartmateriaal, zoals bodemkundige, geomorfologische, geologische en historische kaartgegevens.
2. Gegevens over eerder verricht onderzoek en vondstmeldingen in het gebied uit de database van het Archeologisch Informatie Systeem (ARCHIS) van de Rijksdienst voor het Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten (RACM).
3. Archeologische regiospecialisten.
4. Lokale contactpersonen van de Archeologische Werkgemeenschap Nederland (AWN) en/of andere amateur-en heekundeverenigingen.

2.3 De geologie en bekende archeologische en historische waarden

Geologie en geschiedenis

Ongeveer 10.000 jaar geleden, het einde van de laatste ijstijd, begon een periode met een sterke temperatuursstijging (het Holoceen), waardoor het landijs, dat een groot gedeelte van Noord-Europa, Azië en Noord-Amerika bedekte, begon te smelten. De zeespiegel, die tijdens de ijstijd meer dan 100 meter lager lag dan tegenwoordig, begon hierdoor te stijgen waardoor de Noordzee ontstond. Samen met de zeespiegelstijging trad ook een stijging van de grondwaterstand op waardoor een vernatting plaats vond en er parallel aan de kust op grote schaal moerassen ontstonden waarin veenlagen werden afgezet. Aan de westzijde van deze moeraszone werd het veen overspoeld door de zee waarbij zand- en kleilagen werden afgezet. Aan de oostzijde, de landzijde, breidden de moerassen zich verder uit en kwamen nieuwe veenlagen tot ontwikkeling. Ongeveer 5000 jaar geleden traden er veranderingen op in de zeestromingen in de Noordzee. Er werd nu meer zand aangevoerd en de eerste strandwallen werden gevormd, langwerpige zandrichels die parallel aan de kust tot stormvloedhoogte werden opgeworpen en waarop duinen ontstonden. Deze eerste duinen lagen echter niet op de plaats van de huidige duinen maar oostelijker. Door het minder snel stijgen van de zeespiegel en de continue aanvoer van zand ontstonden er westelijk van de eerste duinenrij in de loop der tijd nieuwe strandwallen en duinen (Haartsen et al, 2001).

Rond 2000 v. Chr. was er bij Bergen nog een open waterverbinding van de Noordzee met het land erachter, deze verbinding wordt het 'Zeegat van Bergen' genoemd. In die tijd bestond het landschap rondom Bergen uit een stelsel van brede kreken die onder invloed van de getijdenwerking tot ver in West-Friesland actief waren. Circa 1250 v. Chr. lijken het krekensysteem en het zeegat te verlanden en door de toenemende aanvoer van zand verplaatst de kustlijn zich steeds meer naar het westen. Grote, brede strandvlakten met lage duinen (de Oude Duinen) en daartussen natte zones vormen het beeld van het landschap (Flamman et al, 2001). Ook in de Romeinse tijd lag de kustlijn verder naar het westen dan tegenwoordig. De huidige reliëfrijke vorm van de duinen is grotendeels tussen 1400 en 1600 ontstaan. In Midden-Kennemerland is minder dan de helft van de oorspronkelijke breedte van het oude strandwallenlandschap overgebleven. Het deel dat niet onder de Jonge Duinen verdween, is een landschap van lage strandwallen en oude strandvlakten (Koene, 2003).

Egmond-Binnen is gelegen op een strandwal. Dergelijke hogere –en drogere- delen waren in het verleden gewilde vestigingsplaatsen. De meesten dorpen van Noord-Kennemerland liggen dan ook op een geest (oude strandwal). Op die oude strandwallen komen in de meeste gevallen bewoningssporen uit diverse archeologische perioden voor. Archeologisch onderzoek in de provincie Noord-Holland heeft aangetoond dat strandwallen reeds bewoond werden vanaf het Vroeg-Neolithicum, ca. 5300 v.Chr. (Husken, 2006). De strandwal waar Heiloo op ligt moet al ongeveer 2500 voor Christus in het landschap aanwezig zijn geweest, blijkt uit de archeologische vondsten. De strandwal van Egmond-Binnen is hierna gevormd, maar zeker voor 500 voor Christus (Visser-Poldervaart, 2006).

Graaf Dirk I van Holland sticht omstreeks het jaar 925 een nonnenklooster in Egmond en brengt er belangrijke relieken naar toe. Graaf Dirk II zet het werk van zijn vader voort en vervangt het nonnenklooster door een abdij met benedictijner monniken. De abdij groeit snel uit tot het belangrijkste cultureel-religieuze centrum van het middeleeuwse Holland. Het is nu de oudste abdij van Nederland.

Uit historische bronnen is bekend dat omstreeks 925 na Chr. op de terp Hallum (de oude naam van Egmond-Binnen) een nonnenklooster werd gesticht door de graaf van Holland Dirk I, niet ver van de plaats waar Sint Adelbert in het jaar 740 begraven was. Naar dit klooster werden belangrijke relieken naar toe gebracht. Rond 950 vervangt zijn zoon, Dirk II, de klooster door een abdij met benedictijner monniken. Deze abdij is van grote invloed geweest op de ontwikkeling van Egmond-Binnen, en is overigens de oudste van Nederland. Er ontstond al gauw een handelsnederzetting bij de abdij. In 1113 werd de Buurkerk gesticht.

De functie en de structuur van het dorp wijzen erop dat Egmond-Binnen een oevermarkt was, een nederzetting waarbij vooral scheepvaart, handel en ambachtelijke productie een belangrijke rol vervulden. De Herenweg loopt aan de westzijde van de terp, haaks op het midden, en was vanaf de Middeleeuwen een belangrijke verbinding in de binnenduintrand van Kennemerland (Visser-Poldervaart, 2006).

De scheepvaart werd in de 12e en 13e eeuw bemoeilijkt door enerzijds de aanleg van dijken in de omgeving van het dorp, en anderzijds door de steeds groter wordende transportschepen, waardoor de bloei van Egmond-Binnen afnam. In de loop van de 13e eeuw begon ook een periode van achteruitgang voor de abdij. De handelsactiviteiten werden minder belangrijk, maar het dorp Egmond-Binnen bleef continu bewoond. De abdij werd overigens in 1573 grotendeels verwoest toen de Geuzen het gebouw in brand staken. De stenen zijn toen voor de stadswallen van Alkmaar hergebruikt. Alleen de torens van de abdijkerk bleven tot 1800 bestaan (Visser-Poldervaart, 2006).

Geologische eenheid en bodem

De natuurlijke ondergrond van Egmond binnen bestaat uit matig fijn zand van oude strandwalzanden die deels zijn geegaliseerd omgespit, of afgegraven. Aan het einde van de 17e eeuw en met name gedurende de 18e eeuw zijn deze vaak als duinakkertjes in gebruik geweest. Het 50 tot 80 cm dikke cultuurdek bevat ca. 0,5 - 2 % organische stof en bestaat uit kalkarm tot kalkrijk, leemarm, matig fijn zand. De bodem is als enkeerdgrond geclassificeerd (Rosing 1995).

Archeologisch onderzoek in de directe omgeving.

Het Archeologisch Informatiesysteem (ARCHIS) van de Rijksdienst Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten (RACM) biedt ons de nodige informatie. Zo zien we hier dat in de omgeving van het plangebied relatief veel archeologisch onderzoek is uitgevoerd, zij het in verschillende vormen. In 2006 is door de Stichting Steunpunt Cultureel Erfgoed Noord-Holland (SCENH) een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd voor het dorp Egmond-Binnen (CIS-code 16307, Visser-Poldervaart, 2006). Het onderzoeksgebied aan de Herenweg 66 valt binnen het onderzoeksgebied van het SCENH uit 2006. Op nog grotere schaal is voor de zuidelijke helft van de gemeente Bergen nog een bureauonderzoek uitgevoerd, eveneens door de SCENH in 2006 (CIS-code 16982, Husken, 2006). Uit beide onderzoeken van het SCENH blijkt dat er bij de onderzoeksgebieden bewoningssporen kunnen worden verwacht uit het Neolithicum tot de Nieuwe Tijd.

De vroegste vondst in het bestemmingsplangebied dateert uit het Laat-Neolithicum. Het betreft een hamerbijl met cilindrische doorboring en is gevonden in de tuin van een huis aan de Abdijlaan, slecht op korte afstand van het onderzoeksgebied. Tijdens opgravingen bij de Buurtkerk en de Abdij (in 1920-24, 1938, 1941, 1947-48) zijn op het abdijterrein Romeinse bewoningssporen vastgesteld, bestaande uit greppels, huisplattegronden, en spiekers. Het aardewerk dat is aangetroffen is voornamelijk uit de 2e en 3e eeuw na Chr. te dateren. Andere vondstmeldingen rond het onderzoeksgebied zijn voornamelijk aardewerk uit de Middeleeuwen en de Nieuwe Tijd.

De locatie is goed te vergelijken met Heiloo (o.a. Stationsplein-De Blinken, Van Rooijen & De Koning 2006) en Beverwijk (Breestraat/Peperstraat, Vaars 2006). Deze locaties bevinden zich eveneens op een oude strandwal. Hier werden naast veel sporen en structuren uit de Nieuwe Tijd, op een dieper niveau sporen waargenomen uit de prehistorie en de Romeinse Tijd. De sporen bestonden voornamelijk uit akkers, kuilen en paalkuilen. In beide gevallen konden geen duidelijke structuren worden ontdekt, aangezien de jongere sporen veel oudere hadden verstoord.

Historische kaarten

Een andere belangrijke bron van informatie voor een bureauonderzoek is het kaartmateriaal, met dien verstande dat het alleen gegevens verschaft voor bebouwing vanaf de 16de eeuw en niet eerder. Het zijn momentopnamen, waar enkel wordt weergegeven wat er op dat moment te zien was.

Een van de oudste kaarten die we kunnen raadplegen toont het huidige Noord-Holland omstreeks het jaar 1540 (afb. 3). Egmond-Binnen wordt er weergegeven. Het is een hele schematische voorstelling van de toen bestaande dorpskernen. Deze kaart is gemaakt om de toestand van de zeewering in het Noorderkwartier weer te geven. Huizen werden niet of nauwelijks weergegeven.

Op een kaart van J.D. Zoutman uit 1665 wordt Egmond-Binnen weergegeven (afb. 4). Deze kaart is al gedetailleerder. Te zien is het stratenpatroon en enkele woonhuizen.

De volgende kaart die is geraadpleegd is een kaart van J. Dou uit 1680 (afb. 5). Op het zuidelijk deel van het plangebied is duidelijk een gebouw te zien. Of het om een woonhuis of een gebouw met een andere functie gaat is niet te achterhalen.

Op de kaart van uitwaterende sluzen van 1745 is net als op de voorgaande kaarten aangegeven dat het gebied bewoond is in deze periode, afzonderlijke erven of huizen kunnen niet worden onderscheiden.

Op de kadastrale minuut van ca. 1830 (afbeelding 7-9) is te zien dat het onderzoeksgebied bewoond is geweest in de 19e eeuw. Deze kaart is heel gedetailleerd en kan redelijk nauwkeurig aan het huidige stratenpatroon worden gekoppeld. (afbeelding 8)

Afb. 3: Detail uit 'Waeterland', maker onbekend, ca. 1530

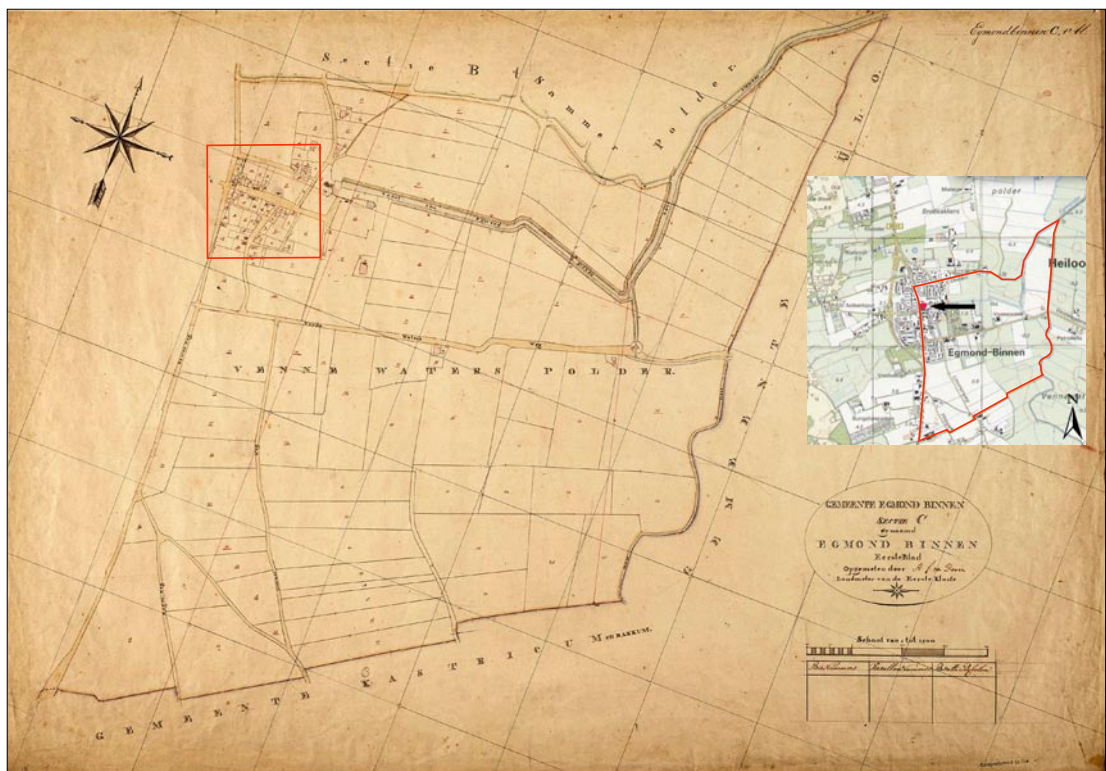
Afb. 4: Detail uit een kaart van Zoutman uit 1665. De zwarte pijl wijst naar de onderzoekslocatie.

Afb. 5: Detail uit een Kaart van J. Dou uit 1680. Met de rode pijl wordt het plangebied aangeduid.

Afb. 6: Uitsnede van de kaart van Uitwaterende sluizen uit 1745. De zwarte pijl wijst richting Egmond-Binnen.

Afb. 7: Minuutplan uit omstreeks 1830. In het ingevoegde kaartje aan de rechterzijde is weergegeven welk deel van Egmond-Binnen op de minuutkaart is afgebeeld. Het rode vierkante kader geeft aan welk deel in afbeelding 9 is weergegeven.

Afb. 8.: Minuutplan uit omstreeks 1830 geprojecteerd over de huidige topografische kaart. De zwarte pijl wijst richting het onderzoeksgebied.

Afb. 9: Minuutplan uit omstreeks 1830. Binnen het rode kader ligt het terrein aan de Herenweg 66.

2.4 Verwachtingsmodel

Op basis van de geraadpleegde historische en archeologische gegevens kan worden gesteld dat in het onderzoeksgebied een grote kans bestaat op het aantreffen van archeologische sporen uit verschillende perioden. Het gaat dan met name om de Vroege, Volle en Late Middeleeuwen en de Nieuwe Tijd, maar op de geest is de aanwezigheid van sporen uit de prehistorie, vanaf het Laat-Neolithicum tot aan de Romeinse Tijd, eveneens waarschijnlijk. De sporen uit de Middeleeuwen en de Nieuwe Tijd zullen bestaan uit muren en funderingen, kuilen, poeren en palen. De oudere sporen zullen vooral bestaan uit greppels, paalkuilen en kuilen, en akkerlagen. De hoeveelheid vondsten zullen voor de Middeleeuwen en de Nieuwe Tijd groot zijn. De hoeveelheid vondsten voor de eerdere perioden zullen gemiddeld zijn.

3. Advies

Naar aanleiding van het bovenstaande kan geconcludeerd worden dat, voor de geplande nieuwbouw aan de Herenweg 66 te Egmond-Binnen, rekening moet worden gehouden met een grote kans op de aanwezigheid van archeologische resten gezien de geologische ondergrond en het rijke historische (en prehistorische) verleden. Door de geplande nieuwbouw op de Herenweg 66 en door de aanleg van funderingen tot 0,8 m onder het huidige maaiveld zullen deze archeologische resten (indien aanwezig) vernietigd worden.

Indien er geen nader onderzoek plaats zal vinden luidt het advies, in navolging van het huidige landelijke beleid, dat de archeologische resten waar mogelijk door planaanpassing in situ behouden worden. Dit betekent in de praktijk dat op het terrein niet dieper dan 0,35 m onder het huidige maaiveld kan worden gegraven. Indien men wil afzien van een archeologisch vervolgonderzoek is dit mogelijk wanneer er planaanpassing plaats zal vinden, en de ontgraving ten behoeve van de aanleg van de funderingen niet meer dan 35 cm zal bedragen.

Aangezien er in de 19e en 20e eeuw waarschijnlijk vaak gebouwd en gesloopt is op deze percelen, op deze plaats in de dorpskern, bestaat er echter een kans dat de ondergrond dusdanig (diep) vergraven en omgezet is, dat eventuele archeologische sporen van noemenswaardige ouderdom reeds vernietigd zijn. Om dit te weten te kunnen komen is het mogelijk grondboringen te verrichten op de locatie, waarbij aan de hand van de gelaagdheid en ouderdom van indicatoren in de boorkernen kan worden aangetoond of hiervan sprake is. Indien de boringen daadwerkelijk uitwijzen dat de bodem reeds “verstoord” is, en geen archeologische resten in situ verwacht kunnen worden, zal dit een mogelijk noodzakelijk vervolgonderzoek uit de weg kunnen gaan.

4. Literatuur

- Cock, J.K. de, 1980, *Bijdrage tot de historische geografie van Kennemerland in de Middeleeuwen op fysisch-geografische grondslag*, Arnhem.
- Dou, J., 1680, *T Hoogh-Heemraetschap van de Uytwaterende Sluysen in Kennemerlant ende West-Friesland*, schaal ca. 1:100.000.
- Geudeke, P.W. & L. Balk, 1992, *Grote Historische Provincie Atlas, Noord-Holland 1849-1859, 1:25000*, Groningen.
- Haartsen, A., C. ten Hoever-van Dijk & J. Lenten, 2000, *Cultuurhistorische Waardenkaart Noord-Holland. De cultuurhistorie van Kennemerland*, Haarlem.
- Husken, S, 2006, *Bureauonderzoek naar de archeologische waarde van het bestemmingsplangebied Landelijk Gebied Zuid, gemeente Bergen*, Wormer, SCENH-rapport Cultuurhistorie 21.
- Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA) - opgesteld door het College voor de Archeologische Kwaliteit (CvAK), versie 3.1.
- Koene, B., J. Morren & R.F. Schweitzer, 2003, *Midden-Kennemerland in de Vroege en Hoge Middeleeuwen. Het land, de bewoners en hun heren tussen 700 en 1300*. Hilversum.
- Rooijen, E. van & J. de Koning, 2006, 1000 jaar wonen langs de herenweg, De opgraving op het stationsplein te Heiloo, *Hollandia reeks 119*.
- Rosing, H., 1995. *Bodemkaart van Nederland 1:50000*. Blad 19 West-Alkmaar. Wageningen.
- Tirion, Y., 1745, *Kaartboek Uytwaterende Sluizen in Kennemerland en West-Friesland*.
- Vaars, J.P.L., 2006, Archeologische opgravingen aan de Breestraat/Peperstraat te Beverwijk, *Hollandia reeks 100*.
- Visser-Poldervaart, M., 2006, *Bureauonderzoek naar de archeologische waarde van het plangebied Egmond-Binnen, gemeente Bergen*, Wormer, SCENH-rapport Cultuurhistorie 20.
- Zoutman, J.D., 1665, *Kaarte van het Graafschap Egmont de heerlijkheit van Wimmenum alsmede van Heylo*.

Bijlage 1: Stappenplan archeologie

In het “stappenplan archeologie” wordt aangegeven welk traject bij planvorming bewandeld moet worden als het gaat om het inpassen van archeologische waarden en verwachtingen. Het is van groot belang om in een zo vroeg mogelijk stadium van de planvorming rekening te houden met de archeologische waarden en verwachtingen en wel voordat men aanvangt met de globale invulling van een plangebied.

Het stappenplan gaat uit van een brede inventarisatie van wat er bekend is over de archeologische waarden. Op basis daarvan wordt zeer gericht ingezoomd op voor het plan(gebied) relevante archeologische informatie. Na iedere stap wordt beredeneerd gekozen voor meer diepgaand onderzoek op specifieke plekken, zodat uiteindelijk voldoende bekend is over aanwezige vindplaatsen om gemotiveerde afweging in het ruimtelijke-orderingsproces te kunnen maken.

I. Bureauonderzoek

Het doel van bureauonderzoek is het verwerven van informatie - aan de hand van bestaande bronnen - over bekende of verwachte archeologische waarden binnen of relevant voor het plangebied. Daarnaast moet het bureauonderzoek inzicht bieden in eventueel benodigd inventariserend onderzoek (stap II, zie onder). Een bureauonderzoek bestaat uit een archief- en literatuuronderzoek van archeologische en bodemkundige gegevens die bij RACM, provincie, gemeente en/of andere instanties (b.v. universiteiten, musea) bekend zijn over het betreffende gebied. Het Bureauonderzoek dient de volgende aspecten te behandelen:

- aangeven wat de aanleiding is voor het bureauonderzoek en om welk gebied het gaat. Dit in verband met het bepalen van het onderzoekskader;
- beschrijven van het huidige gebruik van de locatie op basis van beschikbare relevante gegevens;
- beschrijven van het historische grondgebruik of de historische ontwikkeling van het gebied op basis van geofysische, fysische en historisch geografische gegevens
 - o een korte impressie over de ontstaansgeschiedenis van het landschap
 - o een impressie van de bewoningsgeschiedenis;
- beschrijven bekende archeologische waarden
 - o archeologisch waardevolle terreinen zoals deze zijn opgenomen in het Centraal Monumenten Archief (CMA) van de RACM. Dezelfde terreinen zijn tevens opgenomen op de Archeologische Monumentenkaarten (AMK) van de provincies. Archeologisch waardevolle terreinen genieten wettelijke bescherming (ex artikel 3 en 6 van de Monumentenwet) of dienen een planologische bescherming te krijgen binnen het bestemmingsplan;
 - o archeologische vindplaatsen zoals deze in het Centraal Archeologisch Archief (CAA) van de RACM aanwezig zijn. Clustering van vindplaatsen kan wijzen op de aanwezigheid van bewoningssporen uit het verleden;
- beschrijven van de archeologische verwachtingen en opstellen van een gespecificeerd en onderbouwd verwachtingsmodel van de verwachte archeologische waarden:
 - o aan de hand van de door de RACM ontwikkelde Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden. Gebieden met een hoge of middelhoge archeologische verwachtingswaarde of trefkans komen in ieder geval voor een nader archeologisch onderzoek in aanmerking;
 - o aan de hand van een meer gedetailleerde provinciale c.q. gemeentelijke verwachtingskaart;
- rapportage met daarin advisering ten behoeve van het vervolgetraject gerelateerd aan de verschillende stadia van het planvormingsproces.

II. Inventariserend veldonderzoek (IVO)

Het doel van het inventariserend veldonderzoek is het zeer gericht aanvullen en toetsen van de uitkomsten van het bureauonderzoek. Stapsgewijs wordt bekeken óf er archeologische waarden aanwezig zijn en zo ja, wat dan de aard, karakter, omvang, datering, gaafheid, conservering en relatieve kwaliteit is. Ten behoeve van een IVO dient een Programma van Eisen (PvE) opgesteld te worden. In principe wordt het IVO uitgevoerd op basis van een Plan van Aanpak (PvA).

Het onderzoek kan bestaan uit de volgende methoden:

- non-destructieve methoden: geofysische methoden (elektrische, magnetische en elektromagnetische methoden eventueel in combinatie met remote sensing technieken);
- weinig destructieve methoden: oppervlaktekartering, booronderzoek, sondering (putjes van maximaal een vierkante meter);
- destructieve methoden: proefsleuven.

Welke methoden (kunnen) worden ingezet hangt af van de locatie en vraagstelling. De onderbouwing voor de in te zetten methoden is in het bureauonderzoek gegeven. Een inventariserend veldonderzoek moet leiden tot een waardering en een archeologisch inhoudelijk selectieadvies.

Bij weinig destructieve methoden gaat het om oppervlaktekartering en booronderzoek. Dit houdt in dat het plangebied wordt gekarteerd door middel van het “belopen” van akkers en weilanden, waarbij gezocht wordt naar aanwijzingen voor de aanwezigheid van archeologische waarden. Daarnaast wordt door middel van boringen onderzocht hoe het staat met de bodemopbouw, en of er archeologische lagen of indicatoren te onderscheiden zijn. De aangetroffen vindplaatsen kunnen vervolgens nader bekeken worden met een meer diepgaand booronderzoek. Dit levert nadere informatie over de omvang en waardering op. Soms is het nodig om in dit stadium proefputjes te graven.

Een proefsleuvenonderzoek wordt uitgevoerd indien uit de minder destructieve onderzoeksmethoden is gebleken dat er in een plangebied waardevolle archeologische vindplaatsen aanwezig zijn. Door middel van het graven van een aantal proefsleuven kunnen de exacte begrenzing, de datering en de graad van conservering van een vindplaats worden onderzocht. Uit het proefsleuvenonderzoek moet blijken of een vindplaats behoudenswaardig of zelfs beschermenswaardig is. Is dit het geval, dan zal bekeken moeten worden of de vindplaats ingepast kan worden in het plan. Het rijks- en ook het provinciaal archeologiebeleid gaat in eerste instantie uit van behoud van het bodemarchief in situ (ter plekke in de bodem).

Eventueel: III. Opgraven ofwel archeologisch vervolgonderzoek

Indien het niet mogelijk is een ‘behoudenswaardige of beschermenswaardige’ vindplaats in situ te bewaren, zal het hier aanwezige bodemarchief voor het nageslacht bewaard dienen te worden door middel van een vlakdekkend onderzoek. Alleen dan is deze stap (stap III) noodzakelijk.